УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА» В СВІТЛІ «ЛЕҐІОНОВОЇ» ПОЛІТИКИ XX СТОРІЧЧЯ

ВОЛОДИМИР МАЛКОШ

ВОЛОДИМИР МАЛКОШ

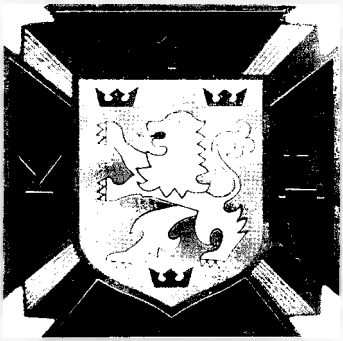

УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА» В СВІТЛІ «ЛЕҐІОНОВОЇ» ПОЛІТИКИ XX СТОРІЧЧЯ

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК
«ЛІЛЕЯ-НВ» 2007

Вороги незалежної України та їхні різношерсті помічники протягом багатьох років виливали і продовжують виливати річки бруду на дивізію «Галичина». Тому в цій короткій розповіді хочеться ще раз нагадати правдиву історію виникнення цього військового формування, розповісти про його бойовий шлях і долю ветеранів.

Упорядкування *Тараса Ткачука*
Редаґування *Ярослава Довгана*
Верстка *Володимира Дяченка*
Коректура *Алли Журави*

© Володимир Малкош, 2007
© Видавництво «Лілея-НВ», 2007

ISBN 978-966-668-145-7

ЧОМУ ЛЕҐІОН?

Як відомо, леґіоном в армії Стародавнього Риму називали бойову одиницю чисельністю близько 10-ти тисяч воїнів. З XVII ст. це слово почало означати військові формування, комплектовані добровольцями. У Франції й Іспанії існували леґіони, в яких служили чужоземці. Їх використовували в колоніях цих країн переважно на африканському континенті.

Часто народи, які втратили державну незалежність, були змушені творити леґіони на боці держави, котра була в стані війни з їхніми окупантами, щоб з допомогою союзників відвоювати свою незалежність. Класичним прикладом тут є польські леґіони на боці Наполеона, який обіцяв полякам допомогти відвоювати незалежну державу. Для цього польським леґіонерам довелося боротися не тільки проти своїх ворогів – Росії, Німеччини й Австрії, а й брати участь у бойових діях проти недругів французького імператора далеко від батьківщини – на теренах Іспанії й Італії. Донині в державному гімні Польщі є такі слова:

Марш, марш Домбровський
З землі італійської до Польщі,
Під твоїм проводом
З'єднаємось з народом.

Наполеон війну програв, і Польська держава пропала, але, опираючись на цей досвід, поляки під час Першої світової війни створили свої леґіони вже по різні боки фронту. В Австрії був леґіон Пілсудського, у Франції – армія генерала Галлера, в Росії – формація Довбор-Мусніцького. Поляки міркували так: сторона, яка переможе, допоможе відновити Польську державу, а вже тоді всі польські леґіони об'єднаються в єдину армію. В результаті так і сталося.

Мали свій леґіон у Першій світовій війні і чехословаки. Він був створений у царській Росії з чехів і словаків, які служили в австрійській армії та здавалися в полон. У цьому леґіоні служив майбутній перший президент Чехословаччини проф. Масарик. Українська Центральна Рада виділила для чехословацького леґіону зброю та обмундирування, і тому після війни президент Масарик і уряд Чехословаччини прихильно ставилися до українських еміґрантів, особливо зі Східної України. В Празі створили Вільний

український університет, а в Подєбрадах – Господарську академію, де вчилися не тільки еміґранти, колишні вояки армії Української Народної Республіки (УНР), а й багато галичан.

Коли розгорілася Перша світова війна, галицькі українці вирішили створити власний леґіон для боротьби проти царської Росії, що отримав назву Українських Січових Стрільців (УСС). До слова, Галичину вважали тоді українським П'ємонтом (від назви італійської провінції, з якої поширювалася національна свідомість на всю Італію). До Галичини з підросійської України приїздила вся передова інтеліґенція, щоб учитися патріотизму. Як відомо, на галицьких теренах були Грушевський, Петлюра, Міхновський, Коцюбинський, Леся Українка, Лисенко та багато інших відомих людей, які згодом стали елітою України.

Але австрійська влада, в якій було багато поляків, перешкоджала організації українського леґіону. Зокрема, не хотіла затвердити його статуту. І тоді галичанам прийшла в голову геніальна думка: перекласти українською мовою вже ухвалений статут польського леґіону. Іншою перешкодою на шляху до УСС було те, що з 25-ти тис. добровольців до легіону прийняли тільки 2,5 тис., видавши їм зброю старого зразка, старі мундири та спорядження. Були також проблеми з присягою на вірність цісареві. Та врешті УСС-и взяли участь у війні – перемогли в бою на горі Маківці у Карпатах, виявили хоробрість у боях на горі Лисоні та в інших місцях. Леґіон УСС організовував на здобутій території українські школи, а полонені стрільці УСС та австрійської армії, під час революції в Росії, організували в м. Білій Церкві «Галицько-буковинський курінь Січових Стрільців», який допоміг Центральній Раді придушити більшовицьке повстання у Києві, а також розгромити білогвардійські військові частини, які підтримували гетьмана Павла Скоропадського, що заявив про федерацію України з білою Росією. Курінь Січових Стрільців став великою елітною частиною армії УНР, де командирами були відомі пізніше полковники Євген Коновалець, Андрій Мельник і Роман Сушко.

Леґіон УСС став зав'язком Української Галицької Армії (УГА), що боролася за Соборну Україну. Він відновив українські військові традиції, став творцем новітнього українського військового однострою (мазепинок) та багатьох маршових стрілецьких пісень. Про УСС-ів народ пам'ятає донині. Після відновлення державної незалежності в багатьох містах на заході України назвали вулиці на честь Січових Стрільців. Є така вулиця вже і в столиці – Києві.

Леґіоном можна також назвати «Жидівський курінь» в УГА. У Першій світовій війні в Британських збройних силах був жидівський

леґіон, зорганізований і очолений приятелем Симона Петлюри Володимиром Жаботинським. Леґіони діяли і в громадянській війні 1936-1939 рр. в Іспанії, де українці воювали по обидва боки. Були спроби організувати український леґіон на допомогу Фінляндії у війні з СРСР 1940 р. Організація Українських Націоналістів (ОУН) створила 1939 р. леґіон проти Польщі під криптонімом ВВН («Військові відділи націоналістів»). Але це формування під командою колишнього полковника УСС Романа Сушка розпустили, коли вступив у силу договір Ріббентропа-Молотова.

В Другій світовій війні ситуація зі створенням іноземних леґіонів повторилася. На радянському боці воював чехословацький леґіон під командою генерала Людвіка Свободи, в якому служило багато закарпатських українців, мобілізованих в угорську армію, котрі здавалися в радянський полон. Був також польський корпус генерала Владислава Андерса, що складався із засланих до Сибіру поляків, а також численних українців, депортованих з Галичини та Волині. Але «андерсівці» не бажали воювати на боці СРСР і перейшли через Іран до англійців. Вони брали участь у боях у Північній Африці, а пізніше в Італії під Монте Кассіно, де полягло багато українців. Як відомо Гітлер з націонал-соціалістичною партією, яка проводила расову політику, намагався перетворити східно-європейський простір аж до Уралу на німецьку колонію, але у вищих ешелонах німецької влади були противники такої політики, які намагалися з допомогою атентатів усунути Гітлера від влади. За це багатьом з них довелося заплатити життям. Вони були прихильні до українців і творили українські військові частини без відома Гітлера.

Після переходу Андерса польська письменниця-комуністка Ванда Василевська (згодом дружина українського письменника Олександра Корнійчука) стала ініціаторкою створення на радянському боці дивізії ім. Костюшка. Щоправда, більшість офіцерів у цьому леґіоні була росіянами, тому що польські офіцери пішли з Андерсом. Дивізія Костюшка дійшла з боями до Берліну, де їй успішно протистояла частина Другої Дивізії Української Національної Армії.

На боці німців теж з'явилося багато чужоземних леґіонів, коли Гітлер побачив, що програє війну. Це іспанська «голуба дивізія», естонська та дві латвійські дивізії «Військ СС», а також російська, білоруська, албанська, фламандська, українська, французька і навіть англійська та інші дивізії, що належали до цих військ. Також у німецькому Верхмахті були такі національні військові формування, як РОА (від російського «Русская Освободительная Армия») генерала Власова та УВВ (Українське Визвольне Військо).

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ДИВІЗІЇ

Коли Німеччина в 1939 р. розгромила Польщу, Лемківщина, Надсяння, Грубешівщина та Холмщина опинилися під німецькою окупацією. Кордон сфер впливу між Німеччиною та СРСР проліг по річках Сяну і Бугові, т. зв. лінії Керзона (від прізвища міністра закордонних справ Великобританії у 1919 – 1920 рр.), звідки й походить назва «Закерзоння».

На Закерзонні тоді жило близько 750-ти тисяч автохтонних українців. Там також опинилося багато українців, які втекли з Галичини і Волині під загрозою більшовицьких репресій. Німці ставилися до українців досить прихильно. В Ярославі і Холмі відкрили дві українські гімназії, в кожному селі Лемківщини, Надсяння, Грубешівщини і Холмщини були українська школа, освітнє товариство з читальнею, спортивні товариства і господарські кооперативи. Українці отримали можливість працювати в адміністрації, на залізниці й пошті, чого не було за Польщі. Той, хто мав кошти або стипендію, міг учитися у високих школах Німеччини, Чехії й Угорщини. Безробіття було ліквідоване в зв'язку з тим, що через мобілізацію Німеччина потребувала робітників у промисловості та сільському господарстві.

Закерзоння увійшло до створеної на польських землях Генеральної Губернії зі столицею в Кракові. Краків також став осідком Українського Центрального Комітету (УЦК), яким керував проф. Володимир Кубійович. Комітет був єдиною легальною організацією українців, яка займалася суспільною опікою, освітою, культурою, кооперативним рухом у сільському господарстві, торгівлею, невеликою промисловістю та спортом. Існували окрема українська, щоправда, цензурована, преса, видавництво та українська поліція на теренах, заселених українцями, а також українська греко-католицька і православна церкви. Всі довоєнні партії та громадські організації були заборонені.

Німці толерували ОУН, головою проводу якої був полковник Андрій Мельник, хоча й таємно за нею наглядали. В 1940 р. молоді члени ОУН, яких німці випустили з польських тюрем, не погодилися з обережною політикою старших за віком провідників і організація розкололася на бандерівську та мельниківську фракції, ворожнеча між якими завдала великої шкоди українському народові.

Незважаючи на те, що Гітлер фактично віддав Карпатську Україну Угорщині, ОУНб пішла на організацію українського леґіону на боці Німеччини, що готувалася до війни з СРСР. Леґіон складався з двох батальйонів: «Нахтігалю» («Соловейко») під командою сотника Романа Шухевича і «Роланд» під командою майора Євгена Побігущого. Використавши те, що «Нахтігаль» одним з перших вступив до Львова, заступник Бандери Ярослав Стецько 30 червня 1941 р. проголосив відновлення незалежності України і сформував правління держави. Гітлер цього акту не визнав, як і подібного акту литовців. Степана Бандеру і багатьох чільників ОУНб арештували, як дещо пізніше і Андрія Мельника та членів ОУНм, і запроторили в концтабір. А леґіон розпустили, перетворивши його на об'єднане військове формування, де командиром з українського боку призначили майора Євгена Побігущого, а його заступником – сотника Романа Шухевича.

Ця українська військова частина підписала контракт до кінця 1942 р. і боролася проти комуністичних партизанів у Білорусі. Але українці хотіли мати своє патріотичне військове формування і, коли почала діяти Українська Повстанська Армія (УПА), а гітлерівська Німеччина не йшла на поступки, відмовилися продовжити контракт. Батальйон розпустили, а більшість вояків вступила до УПА. Старшин же німці ув'язнили у Львівській тюрмі, де вони перебували до весни наступного року, коли почалася організація дивізії «Галичина». Втекти вдалося тільки Р. Шухевичу, який пішов у підпілля ОУНб і згодом став командувачем УПА.

Слід також згадати про невеликий український леґіон «Буковинський курінь» (налічував біля тисячі стрільців), який організувала ОУНм під командою полковника Петра Войновського. Цей курінь ішов на Схід за німецькою армією, виловлюючи рештки червоноармійців і організовуючи на місцях українську владу. В Києві німці розформували його і як охоронну частину направили в Білорусь боротися проти червоних партизанів. Згодом частина воїнів «Буковинського куреня» перейшла в УПА, а інших німці перекинули до Франції воювати з Рухом Опору. Там вони перейшли на бік французів, а після війни деякі з них повернулися додому, де були репресовані. Ветерани куреня при незалежній Україні встановили в Чернівцях пам'ятник полеглим побратимам.

Коли Німеччина напала на СРСР, то українці побачили, які жахливі злочини вчиняли більшовики при відступі. В кожній місцевості, яку займали німці, тюрми виявлялися завалені трупами розстріляних і помордованих людей. Також багато місцевих мешканців було заслано

до Сибіру, а їхнє майно розграбоване. Все це справило на українців Галичини і Волині гнітюче враження. Вони побачили, що російські більшовики є найбільшим ворогом України, який хоче не лише духовно, але й фізично винищити український народ.

Німці приєднали Галичину до Генеральної Губернії як окремий дистрикт (область), а на решті території України створили Райхскомісаріат України зі столицею в Рівному. Райхскомісаром призначили Еріха Коха, який супроти українців влаштував відкритий терор. Як стало відомо вже після війни, Кох був радянським аґентом. Губернатором Галичини став д-р Отто Вехтер, син колишнього австрійського генерала. Вехтер ставився до галичан набагато людяніше, розуміючи, що німецька східна політика помилкова і шкідлива.

Німецький окупаційний режим у Галичині був значно м'якший, ніж на решті території України. Тут нараховувалося 4173 українські початкові школи, 12 державних гімназій (за Польщі було 4), 9 учительських семінарій. Добре були розвинені фахові школи – 330 проти 20 за Польщі. З високих шкіл функціонували різні державні фахові курси у Львові, на яких училися переважно українські студенти (за Польщі тільки 5% українців приймали у високі школи Львова). Замість забороненої німцями «Просвіти» діяли Українські освітні товариства (УОТ). На початок 1943 р. до майже чотирьох тисяч УОТ входило близько 230-ти тис. членів. При УОТ працювали 1170 театральних, 870 хорових і 670 самодіяльних гуртків і 2200 бібліотек. Протягом трьох окупаційних років у Галичині навіть проводився футбольний чемпіонат серед українських команд.

А що поляки втекли на Захід, росіяни – на Схід, а євреїв нацисти винищили, то їхні місця в адміністрації, на залізниці, пошті, в торгівлі та поліції зайняли українці. Розвинувся в цей період і український кооперативний рух. Пересічному галичанинові Гітлер видавався менш страшним, ніж Сталін, хоча проголошений ОУНб у Львові Акт відновлення державної незалежності України він і не визнав. Як написав пізніше в своїх спогадах «Роки німецької окупації» тодішній голова Українського Крайового Комітету у Львові, заступник голови УЦК Кость Паньківський, те, що Гітлер не погодився на акт від 30 червня 1941 р., «...показалося Божим благословенням, бо на нас не впала безпосередня відповідальність за всі злочинства, що їх ніс із собою нацистський режим, а яких ми не були в силі спинити, ані до них не допустити».

СТВОРЕННЯ ДИВІЗІЇ «ГАЛИЧИНА»

Після поразки під Сталінградом, коли німці почали програвати війну, Гіммлер, який командував формаціями СС (від німецького Schutz Staffeln – охоронні частини) і поліції, погодився на пропозицію Вехтера щодо створення української частини в лавах «Війська СС» («Waffen SS»). Це мала бути не охоронна, а суто фронтова частина, що їх німці організовували в окупованих і союзних країнах Європи з добровольців.

Усі ветерани УСС, УГА, армії УНР і леґіону ДУН, яким дозволив вік і здоров'я, добровільно записалися (часто з синами) до дивізії «Галичина». Їх підтримали УЦК на чолі з колишнім воїном УГА Володимиром Кубійовичем та митрополит УГКЦ Андрей Шептицький. За ними пішла вся найсвідоміша молодь Галичини. Всі розуміли, що існує ризик і невідомо, як до цього кроку поставляться альянти, коли Німеччина програє війну, але гадали, що від цього українські позиції на батьківщині та у світі зміцняться, а реґулярне, добре вишколене й озброєне українське військове з'єднання за сприятливої ситуації може стати зародком національної армії, без якої немислима суверенна держава. Крім того, існувала ймовірність, що німці примусово мобілізовуватимуть українців до свого війська і тоді українці вже не зможуть ставити німецькій владі своїх вимог.

За домовленістю німці мусили виконати низку вимог української сторони:

дозвіл на духовну опіку, бо війська СС не мали священиків-капеланів;

вишколення українських старшин, яких не вистачало;

застосування дивізії тільки проти більшовиків;

звільнення з тюрем українських політв'язнів (було виконано частково) та старшин леґіону ДУН («Дружини Українських Націоналістів»);

збільшення прав української поліції;

поширення української преси;

забезпечення полегші в господарсько-економічному житті;

опіка над родинами вояків.

Була створена українська Військова Управа, що контролювала виконання цих вимог і допомагала в їхній реалізації. Членами Військової Управи були переважно колишні старшини УГА, а головою – полковник УГА австрієць Альфред Бізанц, який за часів Польщі мешкав у Галичині, а після війни був заарештований у Відні і страчений польськими комуністами. Подібна доля спіткала і почесного голову Військової Управи, колишнього генерала УГА Віктора Курмановича. Більшовики схопили його у Відні і, незважаючи на австрійське громадянство, перевезли до Одеської в'язниці, де він помер від знущань...

Через нестачу вишколених українських військових кадрів, високі командні пости в дивізії займали німці. Командиром дивізії був призначений генерал Фріц Фрайтаґ, начальником оперативного відділу штабу – майор з Вермахту Вольф-Дітріх Гайке, прихильний до українців. Пізніше він напише книжку про дивізію.

Днем заснування дивізії «Галичина» вважається 28 квітня 1943 р., коли про це було проголошено на урочистостях у Львові. Військова Управа приступила до набору добровольців, під час якого у більших містах Галичини проводилися святкові зібрання за великої участі громадськості. Українське громадянство і комбатанти схвально сприйняли створення дивізії. Фракції ОУН поставилися до «Галичини» по-різному: частково неґативно, частково позитивно або ж нейтрально. Найворожіше відреаґувало польське підпілля, яке випустило спеціальні летючки.

До червня зголосилося 82 тис. охочих вступити до дивізії. Серед них було 19 старшин леґіону УСС, 70 – УГА, 80 – армії УНР і 14 – леґіону ДУН. Зокрема, полковник армії УНР Аверкій Гончаренко, колишній командир Юнацького куреня і Студентської сотні в бою під Крутами у 1918 р. Духовну опіку в дивізії «Галичина» здійснювало 12 священиків УГКЦ на чолі з отцем д-ром Василем Лабою, колишнім головним капеланом УГА. Капелани мали офіцерські звання і не тільки відправляли Служби Божі, а й займалися інформаційно-культурною діяльністю, давали воякам правові знання, опікувалися родичами, які відвідували вояків у частинах. При штабі дивізії видавали дивізійну ілюстровану газету «До перемоги» (пізніше «До бою»), яка, окрім поточних відомостей, розміщувала цікаві статті на

історичні теми, хоча й була цензурована, як і вся тодішня преса. При Військовій Управі була організована жіноча секція, яка займалася допомогою. Зокрема, вона зібрала і вислала понад 10 тисяч різдвяних подарунків у вишкільні осередки.

Перший транспорт добровольців на рекрутський вишкіл вирушив зі Львова 18 липня. Колишні старшини і підстаршини були відправлені на перевишкіл. Після закінчення рекрутського вишколу, який тривав біля чотирьох місяців, багатьох вояків послали на підстаршинський вишкіл з різних військових спеціальностей, а також з різних родів зброї. Старшин не вистачало, і Військова Управа домоглася, щоб на старшинський вишкіл направляли вояків з середньою освітою, хоча вони ще не мали фронтового досвіду, який у цьому випадку був обов'язковий у німецьких збройних силах.

Різного роду вишколи відбувалися на теренах Німеччини та країн Європи, окупованих німцями. Основними полігонами були «Гайделяґер» у Польщі біля Дембіци та «Нойгаммер» у Східній Німеччині на Шлезьку. Місцеві мешканці, зачувши українські стрілецькі маршові пісні, цікавилася, хто то співає, і, розмовляючи зі стрільцями в їхній вільний час, довідувалися, хто такі українці і за що вони борються. Вони завжди прихильно ставилися до вояків дивізії.

Без домовленості з українцями німці створили так звані «Галицькі добровольчі полки», що мали порядкові номери від 4-го по 8-й. Деякі з них посилали проти польських та більшовицьких партизанів на Грубешівщину і Волинь, а також на фронт під Тернополем, коли німцям загрожував відступ. На протест Військової Управи «Галицькі добровольчі полки» були включені до складу дивізії.

Окремо слід сказати про відносини між дивізією «Галичина» і УПА. Як писав провідний діяч ОУНр, один із засновників УГВР (Українська Головна Визвольна Рада) проф. Лев Шанковський, реґіональний провід ОУНр виступив проти політичної концепції дивізії, але не противився наборові добровольців. Провід навіть направив до неї багатьох членів ОУН, щоб вони отримали високого рівня вишкіл, а генерал Чупринка (Роман Шухевич) видав для цього окремий наказ. Було усталено, що ОУНр не підтримуватиме створення дивізії, але й не перешкоджатиме. На фронті дивізія мала зв'язок з УПА і допомагала їй зброєю, спорядженням і медикаментами.

Після битви під Бродами велике число вояків дивізії, які не змогли вирватися з оточення, вступило в УПА, де вони стали визначними

старшинами, а також вишкільниками в старшинських та підстаршинських школах. Старшина артилерійського дивізіону Святослав Левицький, який провів 16 місяців в УПА, в 1947 р. твердив, що не зустрічав жодного відділу УПА, де не було б бодай декількох вояків з дивізії.

З видатних дивізійників, які полягли, воюючи в УПА, можна назвати д-ра Олесницького, організатора шпиталю УПА, та старшину Богдана Гвоздецького, який вів переговори від імені УПА з польським партизанським Рухом опору ВІН (з польської «Вольносьць і Нєподлєґлосьць» – «Воля і Незалежність»).

СКЛАД ДИВІЗІЇ

«Галичина» отримала в комплексі дивізій «Війська СС» 14-й номер і мала за час свого існування різні офіційні назви. Перед битвою під Бродами вона іменувалася як «14-та Ґренадерська дивізія Війська СС (галицька Ч. І)», а після битви слово «галицька» в назві дивізії замінили на «українська». Під кінець війни «Галичина» стала Першою Українською Дивізією Української Національної Армії.

На початках дивізія складалася з трьох піхотних полків (29-го, 30-го, 31-го), артилерійського полку, куреня саперів, куреня фюзилерів (розвідників), дивізіону зв'язку, дивізіону зенітної артилерії, дивізіону протитанкової артилерії, куреня постачання, кінного ескадрону, сотні польової жандармерії, двох технічних сотень, двох санітарних сотень, ветеринарної сотні, музичної чоти і польового запасного куреня. Після битви під Бродами до складу дивізії додалися вишкільно-запасний полк і польовий шпиталь.

Штаб дивізії складався з таких відділів:

Ia – оперативний відділ (тактичні завдання, воєнні дії);

Ib – постачання амуніції, зброї, спорядження, транспорту;

Ic – розвідка і контррозвідка, переслуховування полонених, політичний контроль;

IIa – персональний відділ старшин;

IIb – персональний відділ підстаршин і стрільців;

III – польовий суд для політичних і кримінальних справ;

IVa – обмундирування, харчування;

IVb – санітарний відділ;
IVc – ветеринарний відділ;
IVd – зуболікувальний відділ;
V – автоколона і механічні сотні;
VI – відділ психологічної служби, духовна опіка, релігійні справи, преса, радіо, театр, пропаґанда (6 військових кореспондентів, 2 художники, 2 фотографи, кінооператор, радіорепортер, 2 радіотехніки, 6 водіїв).

У піхотному полку було два курені (після Бродів – три). Курінь мав три стрілецькі сотні й одну важку. Сотня складалася з трьох чот і ґранатометного рою. Чота ділилася на три рої, в кожному з яких були підстаршина і 9 стрільців. Рій мав легкий кулемет, снайпера з телескопом і стрільця з приладом, що накладався на рушницю і викидав ґранату, ракетну пістолю. Ройовий був озброєний автоматом МПі та пістолетом. Сотня налічувала 148 вояків, 33 коні, мала обоз і польову кухню, протитанкові п'ястуки і ракетницю, що викидала п'ястуки. У важкій сотні було 230 вояків, 57 коней, три чоти важких кулеметів (з лафетами й оптичним прицілом) і чота 80-мм ґранатометів. До сотенного почту входили зв'язківці і санітар.

У кожному полку була 13-та сотня піхотної артилерії, що складалася з чотирьох чот. Три чоти мали на озброєнні по дві 7,5-см, а четверта (важка) – дві 15-см гармати. Легкі гармати тягнула пара коней, а важкі – тягачі на гусеницях. Першу і четверту чоти вели старшини, а другу і третю – підстаршини. В 13-й сотні було 270 вояків і 77 коней. 14-ю була моторизована сотня протитанкової оборони. Вона складалася з двох легких і двох важких чіт з 7,5-см гарматами. Крім цього, кожна чота мала кулемет. 7,5-см гармати були і на озброєнні моторизованого дивізіону протитанкової оборони.

Моторизований дивізіон зенітної артилерії складався з чотирьох чот, які мали по три 2-см гармати і шість важких кулеметів (разом 200 вояків), трьох чот, які мали по три 3,7-см гармати і шість важких кулеметів (200 вояків), та однієї батареї, що мала чотири 8,8-см та дві 2-см гармати (180 вояків). Фюзилерський курінь здійснював розвідувальні дії і був напівмоторизований, мав 126 велосипедів. До мотиризованого дивізіону зв'язку входило по сотні телефоністів і радистів, також був відділ з тренованими собаками. Саперний курінь був на чверть моторизований і також мав на озброєнні вогнемети. В Словаччині, куди перевели залишки дивізії «Галичина» після битви під Бродами, існувала ще лещатарська чота.

Командні пости в сотнях і батареях займали українці. В керівництві курінного рівня з українців були тільки майор Микола Палієнко, який командував дивізіоном важкої артилерії, та сотник Михайло Бриґідер – командир 1-го куреня 29-го полку. Також у вишкільно-запасному полку командиром 2-го куреня був майор Євген Побігущий. Деякі високі старшини колишньої армії УНР, які прийшли в дивізію, не змогли претендувати на старі ранґи через слабке знання німецької мови і поважний вік. Натомість дивізія отримала більше молодих українських старшин, які тільки закінчили старшинські школи і мали низькі ранґи.

Отже, дивізія «Галичина» мала найновіше озброєння, яке було на той час у німецькій армії, й отримала добрий вишкіл протягом року, хоча німці й програвали війну. А тому, всупереч твердженню противників дивізійної концепції з реґіонального Проводу ОУНр, «гарматним м'ясом» дивізія не була. До порівняння, українців, насильно мобілізованих у Червону Армію, вже через тиждень-два кидали на передову, часто неозброєних і необмундированих.

До кінця червня 1944 р. на полігоні в Нойгаммері дивізія була укомплектована і провела маневри. Райхсфюрер СС Гіммлер проінспектував її, прийняв урочистий парад і залишився задоволений. «Галичину» можна було відправляти на фронт.

БИТВА ПІД БРОДАМИ

28 червня 1944 р. перший ешелон з вояками дивізії «Галичина» вирушив на фронт. Спочатку планувалося, що дивізія поїде на Станиславівщину, де був спокійніший і стабільніший фронт, та в останню хвилю її перекинули під Броди, де німці очікували наступу більшовиків на Львів. Дивізію підпорядкували XIII корпусові, який входив до складу 4-ї танкової армії. Армія була танковою тільки за назвою, бо на її озброєнні залишалося 50 танків. Німецька авіація робила лише розвідувальні вильоти, маючи обмаль літаків і пального. Саме тоді західні альянти висадилися на узбережжі Франції і німці перекинули туди зі східного фронту частину вже ослаблених сил.

За деякими теперішніми даними з архівів та споминів радянських воєначальників, коли Сталін довідався, що дивізія «Галичина» стоїть під Бродами, то наказав негайно за всяку ціну її

знищити. Більшовики на той час уже отримали від західних альянтів масу всілякого озброєння, боєприпасів, літаків, транспортних засобів, спорядження, обмундирування та м'ясних консервів і зосередили в напрямку Львова величезний військовий потенціал.

Спершу Сталін із Жуковим планували кинути всю силу 1-го Українського Фронту в одному напрямку на Львів, але пізніше радянський головнокомадувач погодився на концепцію маршала Конєва і генерала Соколовського, які запропонували повторити стратегію російської армії з часів Першої світової війни – здійснити подвійний удар на Раву-Руську і на південь від Львова через так званий Колтівський коридор. У місця прориву Конєв кинув масу війська й техніки, щоб знищити на своєму шляху всякий спротив, бо Сталін пригрозив йому персональною відповідальністю за проведення операції.

Таким чином дивізія «Галичина», що стояла в другій лінії XIII корпусу групи армій «Північна Україна» під командуванням фельдмаршала Моделя, з самого початку потрапила в оточення. Дивізія займала дуже широкий відтинок фронту протяжністю понад 35 км, що було значно більше за норму. Вояки дивізії були ще «необстріляні», не мали бойового досвіду, проте були сповнені рішучості боротися до кінця з ненависним відвічним ворогом.

У складі XIII корпусу, крім «Галичини», були ще три потріпані дивізії, знесилені тривалими боями, та півсотні танків. А ворог кинув у місця прориву 44 дивізії, 2206 танків, понад 3000 літаків, 16 000 гармат і мінометів, зокрема багато «катюш». Червона Армія мала перевагу в людях у 5 разів, у гарматах і мінометах – у 6 – 7.

Коли почався масовий наступ більшовиків, то сталося саме те, чого боялося командування дивізії – командування корпусу кинуло в бій не всю дивізію, а лише окремі полки, щоб залатати діри, прорвані в частинах Вермахту першої лінії. Частини дивізії «Галичина» опинилися під шаленим вогнем ворожої артилерії, мінометів, «катюш», танків. Ворожі літаки вкрили небо, скидаючи бомби та стріляючи з бортової зброї. І це пекло довелося прийняти на ходу, в контрнаступі, а не в окопах.

Та вояки дивізії чинили впертий опір, нищили ворожі танки, літаки, піхоту, перемагали ворога в рукопашних сутичках, але й самі несли великі втрати. Бої тривали безперервно вдень і вночі без відпочинку і теплої їжі. Було дуже важко, а ворог кидав щораз свіжі сили, не шкодуючи людей. Постачання в дивізії перервалося, скінчилися гарматні стрільна і пальне, у вояків залишилися тільки стрілецька і

ручна зброя та протитанкові п'ястуки. Весь XIII корпус виявився оточеним і опинився під вогнем з усіх боків, допомога ззовні не могла прорвати кільце оточення. Корпус був змушений «відкочуватися» в південно-західному напрямку і готуватися до прориву.

Прорив почався 22 липня. Пробиватися належало болотистою місцевістю попри ворожі танки і крізь численні лави ворогів, які зайняли вигідні гористі позиції. Звідусіль сипалися ворожі кулі, гарматні й мінометні стрільна, але іншого виходу не було – тільки вперед!.. Ще 24 липня з оточення продовжували прориватися невеликі групи вояків дивізії. Загалом вирватися з «котла» вдалося близько трьом тисячам з них. Приблизно стільки ж дивізійників залишилося на оточеній території і невеликими групами вступило в УПА. Згодом вони уславилися як відважні та стійкі бійці, що прекрасно володіли сучасною зброєю і допомагали вишколювати молодих вояків.

Під Бродами полягли як герої такі видатні українці, як член штабу дивізії, колишній хорунжий УСС і один з основних організаторів Листопадового зриву, громадський і політичний діяч сотник Дмитро Паліїв та командир дивізіону важкої артилерії, колишній підполковник армії УНР, майор Микола Палієнко. Загинули старшини Зінкевич, Ігор Поспіловський, Рудакевич, Кардаш та багато інших. Був поранений і втратив ногу сотник саперного куреня, герой Другого Зимового походу підполковник Іван Ремболович. Його селяни підібрали і вилікували. Потім він перебував у Карпатах у підпіллі УПА до 1949 року, коли його впіймали чекісти, засудили до смерті і в 1950 р. розстріляли. Івано-Франківський обласний суд при незалежній Україні, за яку він все життя боровся, у 1994 р. вирішив, що І. Ремболович не підлягає реабілітації, як нереабілітовані і всі ветерани дивізії «Галичина».

Скільки вояків дивізії загинуло і потрапило в полон у тій битві, не відомо й донині. Але за тих десять днів і ночей, коли дивізія «Галичина» стояла на смерть, стримуючи Червону Армію під Бродами, багато цивільних людей мало можливість утекти на Захід і врятувати своє життя. Вони, очевидно, втікали через Словаччину і Австрію до Німеччини, де отримували тимчасовий притулок і харчування, що було нелегко в знищеній бомбардуваннями країні. І, напевно, німці допомагали їм і тому, що вважали українську дивізію своєю союзницею. Пізніше дехто з тих українських утікачів «подякує» дивізійникам за це, називаючи їх колаборантами.

ДИВІЗІЯ В СЛОВАЧЧИНІ, СЛОВЕНІЇ ТА АВСТРІЇ

Вояків дивізії, яким пощастило вирватися з оточення, відправляли до Стрия, де був збірний пункт. Звідтіля їх перевозили ешелонами на Закарпаття, в село Середнє Ужгородського району, а після короткого відпочинку – на полігон до Нойгаммера, де почалося нове формування дивізії.

Довгий час після війни в Польщі поширювалися чутки, що дивізія «Галичина» допомагала німцям придушувати Варшавське повстання, яке розпочалося 1 серпня 1944 р. Однак це суперечить дійсності, адже на той час вона там не могла бути просто фізично. До того ж ще в червні сотник Паліїв чітко заявив Гіммлеру, що дивізія не воюватиме проти поляків, а лише проти більшовиків.

30 серпня 1944 р. в Словаччині розгорілося комуністичне повстання проти уряду президента Тісо за активної допомоги Москви, що перекинула туди три тисячі десантників. До повстання приєдналася частина словацької армії на чолі з міністром оборони Фердинандом Чатлошем. Спочатку на допомогу німцям для придушення повстання з Нойгаммера вислали бойову групу вояків дивізії під командою полковника Вільднера, а 28 вересня прийшов наказ перекинути в Словаччину всю дивізію.

Штаб дивізії переїхав до міста Жіліна, а вишкільний полк – до Чадци. Бойова група брала участь у боях з повстанцями, що відступали в гори, а решта дивізії охороняла важливі об'єкти і залізничні колії, а також проводила вишкіл поповнення. 28 жовтня впала Банська Бистриця – основний пункт опору повстанців. Дивізія здобула багато трофеїв – зброї і спорядження, брак яких відчула після Бродів. Також дивізія охороняла українських утікачів, які втікали через Словаччину на Захід. Стосунки між дивізійниками і цивільним населенням Словаччини були чудові. Словаки пригощали наших вояків, розуміючи, які причини змусили їх зі зброєю в руках боротися проти більшовиків.

Наприкінці грудня частини «Галичини» брали участь у фронтових боях на півдні Словаччини, де більшовики прорвали фронт. Там

українські вояки відзначилися хоробрістю, а в січні дивізія повернулася назад. Тоді ж командир дивізії генерал Фрайтаґ отримав за битву під Бродами одну з найвищих нагород Німеччини – Лицарський хрест, хоча й критикував дії дивізії у тій битві та в критичні хвилі відмовлявся нею командувати.

В листопаді слово «галицька» в назві дивізії замінили на «українська», а також оновили текст присяги. Перша присяга, яку рекрути приймали ще в Гайделяґрі, звучала так: «Присягаю святочно перед Богом, що в боротьбі проти більшовизму виявлятиму безумовний послух найвищому Командувачеві Німецьких збройних сил Адольфові Гітлеру і як хоробрий воїн не вагатимуся кожночасно для цієї присяги віддавати своє життя». До нового тексту присяги додали слова: «...для визволення мого Українського Народу, моєї Української Батьківщини». Німці були змушені пом'якшити свою політику щодо українців, коли відступили з українських земель. Врешті вони звільнили з концтабору в Заксенгавзені провідників ОУН Степана Бандеру й Андрія Мельника, командира партизанів Тараса Бульбу-Боровця та багатьох інших відомих українців.

21 січня 1945 р. надійшов наказ перекинути дивізію «Галичина» пішим маршем до Словенії на боротьбу з комуністичними партизанами. Марш почався 31 січня і закінчився 28 лютого. Вояки дивізії пройшли майже 500 км в умовах лютої – сніжної й морозної зими в гірських районах та під загрозою нальотів альянтської авіації.

У Словенії діяли комуністи Тіто та прихильники монархії – «четніки», з якими дивізії вдалося досягти перемир'я. Дивізія мусіла забезпечити безперебійний рух транспорту на шляху «Марібор-Целє», чого було досягнуто за 10 днів. Пізніше дивізія атакувала тітовських партизанів, але без успіху, бо вони скрізь відступали в ліси та гори, доходило тільки до невеликих сутичок.

У лютому дивізію «Галичина» поповнив Волинський леґіон з 600 вояків. Відтоді, крім греко-католицьких капеланів, духовно опікувалися вояками і два православних священики. Дивізія почала набувати соборного характеру, адже частина вояків була українцями зі Сходу.

Тим часом Радянська Армія прорвала фронт на ділянках Ґляйхенберґа і Фельдбаха в австрійській провінції Штирії. 31 березня дивізію «Галичина» перекинули зі Словенії на фронт, щоб закрити цей

прорив. Бої були дуже жорстокі, деякі місцевості переходили з рук до рук по кілька разів. У цих боях полягло 729 українців, багато було поранених.

У кінці березня 1945 р. Гітлер довідався, що на терені Австрії діє українська дивізія «Галичина» і наказав негайно її роззброїти. Але цього не зробили, бо дивізія стримувала потужний наступ радянських військ і не було ким її замінити. В той же час, 12 березня, був створений Український Національний Комітет (УНК), який Німеччина визнала як єдиного представника українського народу. В переговорах, що тривали майже сім місяців, українську сторону представляли президент УНР в екзилі (на вигнанні) Андрій Лівицький, колишній гетьман Павло Скоропадський, Степан Бандера і полковник Андрій Мельник, які ніяк не могли домовитися про склад, завдання та керівництво Комітету. Нарешті дійшли згоди, що керівництво має бути політично нейтральним.

На пропозицію А. Лівицького головою УНК обрали позапартійного генерала Павла Шандрука. Одночасно генерал Шандрук став командувачем Української Національної Армії (УНА), до складу якої мали ввійти всі військові з'єднання, що воювали на боці німців. Представник Німеччини Альфред Розенберґ, райхміністр Східних земель погодився на те, щоб усі українські військові частини ввійшли до Української Національної Армії. За підрахунками в цій армії на той час могло бути понад 200 тисяч вояків, але до створення такої армії вже не дійшло.

Дещо раніше генерал Шандрук провів тригодинні переговори сам на сам з російським генералом Андреєм Власовим. Німці хотіли, щоб українці ввійшли до КОНР (від російського «Комитет освобождения народов России») та спільної армії, але Шандрук погодився тільки на зв'язкового офіцера. Інші представники народів СРСР підтримали українців, бо й самі жадали незалежності.

Перейменувавши дивізію «Галичина» на Першу Українську Дивізію Української Національної Армії, генерал Шандрук почав організовувати Другу Дивізію УНА, але встиг сформувати тільки дві бригади. 28 березня вони присягнули на вірність Україні такими словами: «Присягаю Всемогучому Богові перед Святою Євангелією та Животворящим Хрестом, не шкодуючи ні життя, ні здоров'я скрізь і повсякчас під Українським Національним Прапором боротися зі зброєю в руках за свій народ і свою Батьківщину – Україну. Свідомий

великої відповідальності, присягаю як вояк Українського Національного Війська виконувати всі накази своїх начальників слухняно і беззастережно, а службові доручення тримати в таємниці. Так нехай мені в цьому допоможе Бог і Пречиста Мати. Амінь».

Вояками двох новостворених бригад були колишні полонені червоноармійці, пожежники, які служили в Німеччині, а також різні добровольці, серед яких багато галичан. Вони одразу вступили в бої з радянськими військами під Берліном та Прагою і билися дуже завзято. В перших же боях розбили частини польської дивізії ім. Костюшка і взяли в полон полкового командира, як виявилося, росіянина.

До складу Другої Дивізії УНА, командиром якої був призначений колишній старшина армії УНР, полковник (пізніше генерал) Петро Дяченко, увійшла і парашутна бригада під командою Тараса Бульби-Боровця, колись прославленого командира Поліської Січі. Її планували десантувати в тил радянського фронту на Полісся, але здійснити цей задум не вдалося через брак у німців літаків та авіаційного пального. Воякам Другої Дивізії, що не мала стількох досвідчених старшин, як Перша, поталанило менше. Вони здебільшого або загинули, або потрапили до рук більшовиків і були репресовані. Лише небагатьом з них удалося прорватися на Захід.

17 квітня 1945 р. генерал Шандрук прибув до Першої Дивізії з інспекцією, прийняв присягу на вірність Україні, яку провів капелан о. Михайло Левенець, та призначив командиром дивізії замість німця Фрайтаґа, який не брав участі в присязі, генерала Михайла Крата, колишнього старшину армії УНР. Але вирішили, що Крат не займатиме цей пост, допоки не буде замінено весь високий командний склад дивізії, що був німецьким. Генерал Шандрук привіз із собою синьо-жовті кокарди і тризубці, якими замінили німецькі відзнаки. Присяга й українські відзнаки підняли бойовий дух вояків дивізії.

Поки Перша Дивізія вела важкі фронтові бої, гітлерівська Німеччина доживала свій вік. Обстановка в цей час змінювалася стрімко. Генерал Крат ще не прийняв командування дивізією, коли член Проводу ОУНр і УГВР Микола Лебедь прислав кур'єром послання старшині Богданові Підгайному з указівкою роззброїти німецький персонал дивізії, перейти через Юґославію до Адріатичного моря, зайняти один з портів, де висадяться англійські десантники, і спільно з ними виступити проти німців. Провід ОУНр і

УГВР завжди слідкував за дивізією, плануючи об'єднати її з УПА. Але кур'єр запізнився з посланням на цілий місяць, бо не міг пробратися у фронтову смугу, яку німці пильно стерегли. Дивізія вже давно перебувала на фронті в Австрії, довкола були ще сильні німецькі війська, і генерал Шандрук вирішив, що цей план нереальний, і його не було здійснено.

Після війни деякі автори споминів повідомляли відомості, правда, не підтверджені документами, що М. Лебедь тримав зв'язок з англійським генералом Кімом Філбі, який виконував накази Сталіна, котрий намагався за всяку ціну знищити дивізію «Галичина». В Юґославії на неї чекала озброєна до зубів 40-тисячна армія Тіто. Пізніше, як відомо, Кім Філбі втік до Москви, де були видані його спогади, але в них немає згадки про цей випадок. Однак відомо, що після війни англійці скидали над Карпатами українських парашутистів для зв'язку з УПА, та на них завжди чекали енкаведисти, які знали про час і місце висадки.

За два дні до капітуляції Німеччини генерал Шандрук послав сотника Макарушку та німця д-ра Арльта, котрий володів англійською мовою, поінформувати командування англійських військ, які наближалися із Заходу, про українську дивізію та її намір здатися в англійський полон. Коли Німеччина 8 травня 1945 р. капітулювала, дивізія відірвалася від фронту, щоб не втрапити в радянський полон, і рушила назустріч англійцям. Генерал Фрайтаґ не зміг пережити трагедії Німеччини і застрелився. Навздогін дивізії кинулися радянські війська на танках і перерізали колони, що відступали. Частина вояків, близько 1500 осіб, подалася в інший бік і потрапила до американського полону. Понад 10 тисяч дивізійників інтернували англійці. Генерал Крат нарешті перебрав командування над українськими полоненими, а німецький персонал перебрався в табори для полонених німців. Тим самим західні альянти визнали існування окремих українських військ.

Табір інтернованих дивізійників розмістили на терені Італії в місцевості Белярії, а дещо пізніше біля Ріміні. Виконуючи домовленості з СРСР у Ялті, англійці допустили в табір радянську військову репатріаційну комісію, яка намагалася вмовити українських вояків повернутися на «родіну», обіцяючи амністію. Їм удалося знайти близько тисячі охочих, які пізніше змушені були пройти т. зв. провірочно-фільтраційні табори, після яких їх засилали до Сибіру.

Довший час радянські комісії відвідували український табір інтернованих дивізійників, але більшість колишніх вояків категорично відмовилася повертатися під владу більшовиків. Західним альянтам дивізійники надіслали меморандум, в якому повідомлялися причини, що примусили українців боротися зі зброєю в руках проти комуно-більшовицької влади. Англійці не видали Сталінові дивізійників, цьому посприяв і Папа Римський. Американці визнали дивізію «Галичина» леґіоном і звільнили дивізійників з полону вже наступного, 1946 року.

В таборових умовах інтерновані дивізійники вчилися, організовуючи різні освітні та професійні курси, створили знаменитий хор, випускали табірну газету, займалися спортом. 28 охочих отримали можливість розпочати, а дехто продовжити науку в українській духовній семінарії в Римі. В таборі з підручних матеріалів збудували греко-католицьку і православну церкви, військові капелани продовжили духовну опіку над колишніми вояками.

В 1947 р. англійці перевезли кораблями інтернованих дивізійників до Великобританії, де вони ще рік змушені були працювати в сільському господарстві, допомагаючи фермерам, але вже почали отримувати за це плату. Коли в 1948 р. дивізійників випустили на волю, частина їх залишилася жити в Англії, а інші роз'їхалися по цілому світу.

ЗА ЩО БОРОЛИСЬ?

Як відомо, на Нюрнберзькому процесі фронтові частини «Військ СС» теж визнано злочинними, але у вироку зазначено, що покаранню підлягають тільки ті вояки, причетність яких до військових злочинів доведена. Дивізійників після війни перевіряли радянські комісії та суди, англійські комісії, а на вимогу єврейських організацій – канадська комісія судді Дешена, але ніхто з них не знайшов серед дивізійників військових злочинців. Радянські військові трибунали і суди репресували їх тільки як політичних злочинців за «измену Родины». Вояки дивізії «Галичина» служили в ній під своїми прізвищами, і після війни їхні родини, що залишилися в СРСР, були репресовані та дискриміновані.

В 1949 р. дивізійники створили Об'єднання вояків українців (ОБВУ) у Великобританії, до якого входили колишні вояки, незалежно від того, в яких арміях вони служили. В 1950 р. в Мюнхені заснували всесвітнє Братство колишніх вояків Першої Української Дивізії Української Національної Армії, головна управа якого донині міститься в Торонто (Канада). Окрім Німеччини та Канади, Братство має крайові управи в США, Арґентині, Австралії. А 1992 р. до нього приєдналося Галицьке Братство, до якого входять чотири станиці: Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська і Дрогобицька. ОБВУ, і особливо Братство, з самого початку випускало журнал «Вісті» (згодом «Вісті комбатанта»), видало багато книжок, особливо спогадів дивізійників, і в діаспорі, і в Україні.

Крім того, в США існують «Суспільна Служба Комбатантів», яка допомагає незаможним дивізійникам, інвалідам та вдовам, а також Братство «Броди-Лев», що займається охороною воєнних могил українських вояків. На місці битви під Бродами, між селами Червоним і Ясенівцями Золочівського району, Братство спорудило меморіальний цвинтар, де стоїть 600 хрестів, збудувало каплицю з пам'ятником невідомому воякові. Трапляється, в спільних могилах разом з дивізійниками поховані вояки німецького Вермахту та червоноармійці. Ветерани Братства виступають за примирення всіх воюючих сторін, і цей цвинтар, здається, єдиний, де таке примирення здійснено.

З лав ветеранів-дивізійників у діаспорі вийшли письменники, поети, художники, священики, єпископи, науковці, вчителі, професори, ректор університету, бізнесмени, визначні фахівці. Багато з них стали меценатами, які допомагають Україні, не шкодуючи коштів для дитячих садків, шкіл, високих шкіл, бібліотек, громадських організацій та церков. Допомагали вони і Майданові під час Помаранчевої революції.

Після здобуття Україною незалежності дивізійники з діаспори приїхали до Києва і разом з побратимами з Галицького Братства заявили, що вони за примирення зі своїми колишніми противниками з часів минулої війни, за єдність українського народу. Але адекватної відповіді від офіційної організації ветеранів Великої Вітчизняної війни, яку очолює генерал Герасимов, не отримали. На заклик дивізійників відгукнулися тільки члени Спілки офіцерів України та Всеукраїнського об'єднання ветеранів.

До сьогодні в Україні існує закон, за яким усі дивізійники і частина ветеранів УПА не підлягають реабілітації. Через те, що роки, проведені в жахливих умовах сталінських таборів, не зараховані їм до трудового стажу, вони мають мізерні пенсії. Це вбиває дивізійників не тільки фізично, бо не вистачає коштів на лікування, а й морально. Адже це дуже несправедливо щодо людей, які не шкодували свого життя і здоров'я в боротьбі за незалежність України. Для прикладу, в Латвії та Естонії ветеранів таких дивізій уважають героями і надають їм відповідні пільги, а пенсії радянським ветеранам виплачує Росія. Колишні дивізійники переконані, що не слід ділити ветеранів війни на кращих і гірших. Усі народи, які воювали по різні боки фронту в Другій світовій війні, давно примирилися.

Ще в 1999 р. тодішній Президент України Леонід Кучма, відповідаючи на запитання дивізійників в Івано-Франківську, сказав, що він за примирення та рівні права для всіх, хто воював у Другій світовій війні, як це було зроблено в Іспанії після громадянської війни. Також у 2004 р. прем'єр-міністр Віктор Янукович привселюдно заявив, що не треба ділити ветеранів на «своїх і чужих». Але ці заяви ніхто не впроваджує в життя. Не робить цього і влада галицьких областей, хоча дивізія «Галичина» була реґіональним явищем і проблеми її ветеранів мусять вирішувати органи місцевого самоврядування Галичини.

Понад 10 років тому шість західних областей – Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Волинська, Рівненська і Чернівецька визнали ветеранів ОУН-УПА борцями за волю України й учасниками бойових дій у Другій світовій війні та надали їм за рахунок місцевих бюджетів такі ж пільги, як мають ветерани Великої Вітчизняної. Пізніше до них долучилися Закарпаття і Хмельниччина. Дивізійників же оминають досі.

В 2001 р. в Івано-Франківську була спроба визнати 27 ветеранів дивізії «Галичина» борцями за волю України. За це рішення проголосували 48 з 50-ти депутатів міськради, але міський голова Зіновій Шкутяк його не підписав через протести місцевої «русской общины», що підняла крик на всю Україну. Протести підтримали українські комуністи та різного роду «яничари», які звернулися за допомогою аж до російської Думи, хоча сама Росія платить пенсії колишнім власовцям.

Мер Івано-Франківська виправдовувався тим, що визнання дивізійників може зашкодити Вікторові Ющенку перемогти на президентських виборах. Те саме говорили і керівники області, обіцяючи визнати ветеранів дивізії «Галичина» на обласному рівні після того, як Верховна Рада визнає ветеранів УПА на державному. З того часу до 2007 р. тільки в Івано-Франківську померло вже десять дивізійників. Їх залишається небагато і в Галичині, і в Україні, і в цілому світі, і за деякий час проблема їхнього визнання може відпасти сама собою: нема людини – нема проблеми. Але як на таку «справедливість» подивляться в світі?

Понад шість років робоча група істориків під керівництвом д-ра іст. наук Станіслава Кульчицького при урядовій комісії на замовлення Верховної Ради вивчала діяльність ОУН і УПА. В своєму «Фаховому висновку...» вона також згадала про дивізію «Галичина». Але ці історики, виховані КПРС, апріорі не могли бути об'єктивними. В 10-й рубриці висновку вони процитували вкрай неґативно налаштовану до формування дивізії «Галичина» статтю, що була опублікована в «Бюлетені» Галицького крайового проводу ОУНр, де писалося, що вона буде німецьким «гарматним м'ясом», а світ думатиме, що українці – германофіли. Однак про ставлення інших проводів ОУНр, ОУНм, уряду в екзилі, а також ветеранів українських визвольних змагань часів Першої світової війни та галицької громадськості в тій рубриці – ні слова.

«Група істориків» з притиском вживає в назві дивізії «Галичина» абревіатуру «СС», очевидно, щоб принизити добровольців, бо охоронні частини СС чинили злочини. Але дивізія «Галичина» належала до фронтових частин «Війська СС», що не те саме. Вояки дивізії не носили відзнак СС, а тільки галицького «левика» в петлиці і на рукаві. Коли ж дивізію перевели до Української Національної Армії, то німецького орла змінили на тризуб. Історики не згадали ні про перейменування дивізії, ні про її присягу на вірність Україні.

«Група істориків» і ті, хто до сьогодні називає дивізійників колаборантами, мусили б знати, що колаборанти – це зрадники, які співпрацюють з окупантами своєї держави. Радянська ж Україна не була суверенною державою. Вона була маріонеткою більшовицької Росії, а її керівники допомагали більшовицьким окупантам фізично і духовно нищити український народ.

Ветерани дивізії, яких залишилося вже зовсім мало, сподіваються, що в Україні врешті переможуть правда і справедливість і всі ті українці, які воювали в Другій світовій війні, будуть визнані як борці за незалежність України. Не тільки дивізійники, а й ветерани Карпатської і Поліської Січей, Буковинського куреня, ОУН і УПА, «Українського юнацтва», політв'язні та репресовані комуністичним режимом у 20 – 50-ті роки минулого століття. Адже всі вони боролися за Україну, і мета у всіх була одна, тільки шляхи різні.

Президент України Віктор Ющенко видав Указ про всебічне вивчення та об'єктивне висвітлення діяльності українського визвольного руху і сприяння процесові національного примирення у 2006 – 2007 рр. Але цей процес затягується, до того ж в Указі не згадано про дивізію «Галичина». Між тим, за словами американського історика Джона Армстронґа, автора праці «Український націоналізм» (1980 р.), справедливість вимагає, щоб хоробрість вояків дивізії так само, як і бійців УПА, не пішла в забуття.

Добровольці Станиславова на святі створення дивізії «Галичина». 11 липня 1943 року

СКОРОЧЕННЯ:

ВВН – Військові Відділи Націоналістів.
ДУН – Дружини Українських Націоналістів.
ЗУНР – Західно-Українська Народна Республіка.
ОБВУ – Об'єднання Бувших Вояків Українців у Великобританії.
ОУНр – Організація Українських Націоналістів (революціонерів).
ОУНм – Організація Українських Націоналістів (мельниківців).
ОУНб – Організація Українських Націоналістів (бандерівців).
РОА – від рос. «Русская Освободительная Армия».
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік.
СС – від нім. «Schutz Staffeln» (охоронні частини).
УВВ – Українське Визвольне Військо.
УГА – Українська Галицька Армія.
УГВР – Ураїнська Головна Визвольна Рада.
УГКЦ – Українська Греко-Католицька Церква.
УНА – Українська Національна Армія.
УНК – Український Національний Комітет.
УНР – Українська Народна Республіка.
УПА – Українська Повстанська Армія.
УСС – Українські Січові Стрільці.
УЦК – Український Центральний Комітет.

18 липня 1943 року у Львові перед виїздом на вишкіл.
В. Малкош та Олександр Мілян (загинув під Бродами)

Автор з сестрою Євгенією та її чоловіком О. Міляном.
24.04. 1944 р., Нойгамер.

Голландія. Ротердам.
В дорозі до могили полковника Є. Коновальця. Другий зліва – автор

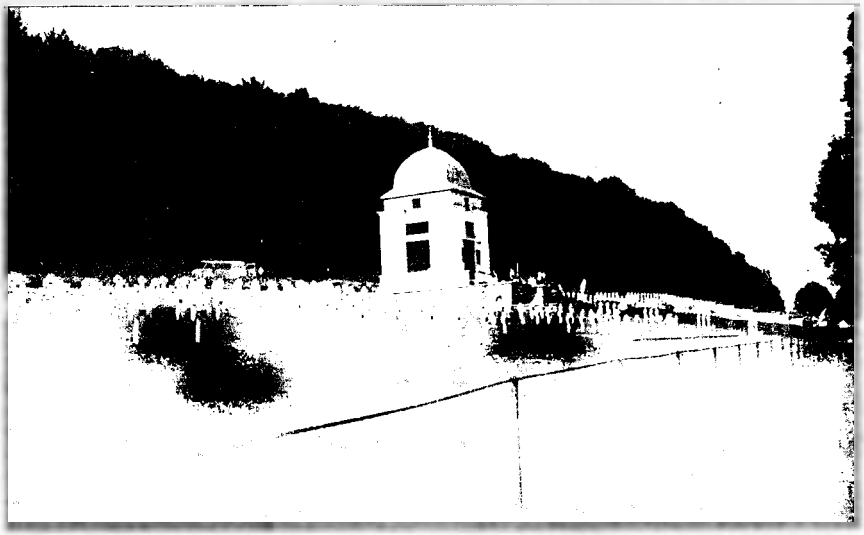

Меморіальний цвинтар біля Золочева загиблим під Бродами дивізійникам.
Сучасний вигляд

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Armstrong J.A. «Ukrainian Nationalism», Littleton, CO (USA): Ukrainian Academic Press, 1980.

2. Logusz M.D. «Galicia Division», Schiffer Military History, Atglen, Pa, 1997.

3. Melnyk M. «To Battle», Helion and Co, 2002.

4. Michaelis R. «Ukrainer in der Waffen SS», Michaelis Verlag, 2000.

5. Білостоцький Т. «Спогади», накладом Братства к.в. І УД УНА, Івано-Франківськ, 2000.

6. Боляновський А. «Дивізія Галичина: історія», Інститут українознавства, Львів, 2000.

7. Боляновський А. «Українські військові формування в збройних силах Німеччини /1939-1945/», Львівський національний університет, 2003.

8. Будний В. «Ріміні 1945-1947», Нью Йорк, 1979.

9. Бульба-Боровець. «Армія без держави», Вінніпег, «Волинь», 1981.

10. Буртик Іван. «Тернистий шлях Другої Дивізії УНА», Об'єднання вояків і приятелів Другої Дивізії УНА, Нью Йорк, Кліфтон, 1994.

11. Верига В. «Дорогами Другої світової війни», Новий шлях, 1980.

12. Верига В. «Слідами батьків», Братство к. в. І УД УНА, Львів, 2002.

13. Верига В. «За рідний край, за нарід свій, або Хто такі дивізійники», Вид. ім. О. Теліги, Київ, 2006.

14. Гайке В.-Д. «Українська дивізія «Галичина», Записки НТШ, Торонто, Париж, Мюнхен, 1970.

15. Гунчак Т. «В мундирах ворога», Київ, 1994.

16. «Довідник з історії України», Ґенеза, Київ, 2001.

17. Дубницький Степан. «Україну захищали в чужині», Джура, Тернопіль, 2004.

18. Дуда А., Старик В. «Буковинський курінь в боях за українську державність», накладом товариства «Український народний дім» в Чернівцях, 1995.

19. «Енциклопедія Українознавства», НТШ, Львів, 1993–1998.

20. Загачевський Євстахій. «Белярія-Ріміні-Англія», Видавн. Братства к. в. І УД УНА, Мюнхен, 1968.

21. Збірник «Ріміні т. II», 2007.

22. Зелений З. «Українське юнацтво в вирі Другої світової війни», Торонто, видання Братства к. в. I УД УНА, 1965.

23. «Історія українського війська 1917–1995», Львів, вид. «Світ», 1996.

24. Киричук Юрій. «Тарас Бульба-Боровець: його друзі і вороги», Львів, 1997.

25. Книш З. «Перед походом на Схід», Східна сурма, Торонто.

26. Колісник Роман. «Військова Управа та укр. див. Галичина», НТШ, Канада, 1990.

27. Колісник Роман. «Машерують добровольці», Тернопіль, 2003.

28. Кубійович Володимир. «До історії творення дивізії «Галичина», Вісті, Мюнхен, 1974.

29. «Корпус Січових Стрільців», ювілейне видання, Чікаґо, 1969.

30. Крохмалюк Р. «Заграва на Сході», Бр. I УД УНА, 1978.

31. Лазурко Роман. «На шляхах Європи: спогади», Чікаґо, Вид. Братство I УД УНА, 1971.

32. Логуш Михайло О. «Бої під Бродами», Братство, Ів.-Франк., 1998.

33. Молодецький В. «Полум'яні дні», Бр. I УД УНА, Торонто, 1983.

34. Муха Леонід. «З Австрії на Колиму», Львів, 2006.

35. Паньків Ярослав. «Рімінський ансамбль «Бурлака» в моїй пам'яті», Монтреаль, 1998.

36. Паньківський К. «Роки німецькій окупації», Ключі, Нью-Йорк, Торонто, 1965.

37. Побігущий Є. «Мозаїка моїх споминів», ОБВУ, Лондон, 1982.

38. «Порив», Основа, Львів, 1994.

39. «Список поляглих вояків I-шої Української Ливізії УНА та українців інших військових формацій в II-ій світовій війні», Броди-Лев, Нью Йорк, 1992.

40. Стецько Ярослав С. «30 червня 1941 – проголошення відновлення державности України», 1967.

41. «Три спомини з боїв під Бродами», бібліотека Вістей комбатанта, ч. 8.

42. Феркуняк Д. «Спомини з життя в дивізії «Галичина» і в полоні 1943–1947», Лілея-НВ, Івано-Франківськ, 2003.

43. Цісарський Петро. «Жорстокий час», Паіс, Львів, 2004.

44. Шандрук Павло. «Сили доблесті: мемуари», Вища школа, Київ, 1999.

Малкош Володимир Михайлович народився 12 січня 1924 р. у місті Перемишлі на Засянні в робітничій родині. З 5-річного віку почав навчатися у школі ім. св. Миколая сестер Василіянок на Засянні. У 1935 р. вступив у державну гімназію з українською мовою навчання в Перемишлі. Тому що частина Перемишля – Засяння – опинилася під німецькою окупацією, тільки з осені 1940 р. зміг продовжити навчання в українській гімназії в м. Ярославі, яку закінчив у 1942 р. У липні 1943 р. вступив добровольцем у дивізію «Галичина», весною 1944 р. закінчив підстаршинський вишкіл і отримав звання десятника протитанкової артилерії. У битві під Бродами не зміг вийти з оточення, але йому пощастило уникнути полону. Він вступив до УПА, де перебував у бойовій сотні. У січні 1946 р. його арештовано і засуджено до 15-ти років каторжних робіт та 5-ти років позбавлення громадянських прав. Покарання відбував у Заполяр'ї (м. Норильськ) в 3-му каторжанському концтаборі. Брав участь у Норильському повстанні 1953 р. Під час «Хрущовської відлиги» у 1956 р. звільнений, повернувся в Україну до своїх батьків, депортованих з Перемишля до Станіслава. Через переслідування КДБ був змушений разом з дружиною переїхати в Луганськ. У 1962 р. після багаторазових спроб йому вдалося вступити до Львівського політехнічного інституту, який закінчив у 1968 р. Працював інженером-електриком-конструктором. В незалежній Україні став ініціатором організації Івано-Франківської станиці Галицького Братства колишніх вояків Першої Української Дивізії УНА. Бере участь у громадському житті області, є автором багатьох газетних статей. Його спогади про участь у битві під Бродами видані додатком до дивізійного журналу «Вісті комбатанта».

Слава
Україні!